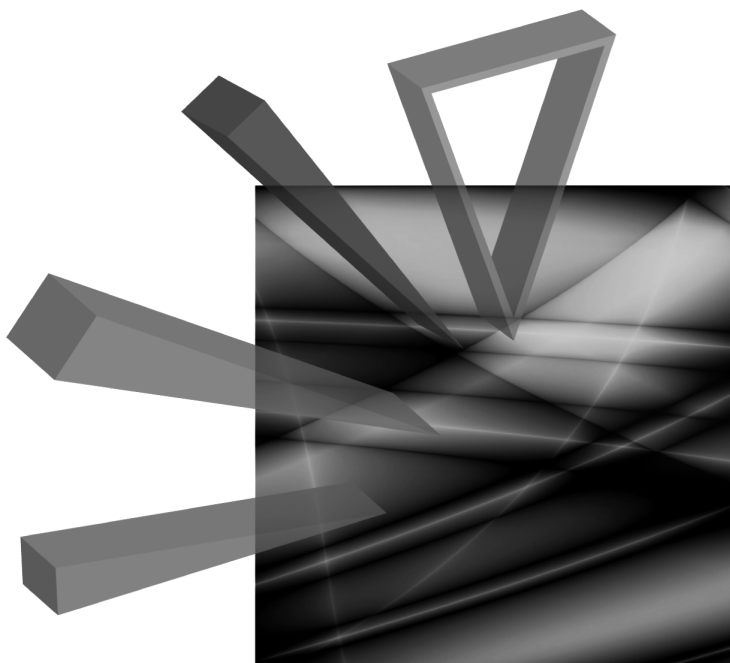

EKONOMIA ECONOMICS

4(16) • 2011

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Redaktor Wydawnictwa: *Aleksandra Śliwka*
Redaktor techniczny: *Barbara Łopusiewicz*
Korektor: *Justyna Mroczkowska*
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: *Beata Dębska*

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 2080-5977 (Ekonomia)

ISSN 1899-3192 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Nakład: 200 egz.

Spis treści

Wstęp	9
Ewa Pancer-Cybulska: Społeczna odpowiedzialność terytorium w świetle koncepcji zrównoważonego rozwoju	11
Sebastian Bobowski: Ewolucja polityki spójności Unii Europejskiej w perspektywie 2014-2020	29
Mirosława Klamut: Nowe mechanizmy realizacji spójności terytorialnej w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do roku 2020	41
Grażyna Adamczyk-Łojewska: Problemy konwergencji i dywergencji ekonomicznej na przykładzie krajów Unii Europejskiej, w tym Polski	57
Urszula Markowska-Przybyła: Integracja a konwergencja realna. Konwergencja regionalna w Polsce według klasycznych i alternatywnych metod badań	77
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl: Klasyfikacja dynamiczna unijnych regionów ze względu na poziom charakterystyk innowacyjności (w zakresie INPUT)	97
Małgorzata Markowska: Klasyfikacja regionów UE ze względu na dynamikę charakterystyk innowacyjności (w zakresie INPUT)	119
Bernadeta Baran: Kierunki zmian w zakresie polityki socjalnej w krajach UE	139
Leszek Cybulski: Realizacja unijnej polityki zatrudnienia w Polsce	151
Joanna Jakubowska: Polsko-niemiecki rynek pracy po 1 maja 2011 r. – analiza sytuacji, skutki i prognozy	168
Agata Chlebicka: Kryzys modelu multikulturalizmu – przegląd wybranych problemów rynku pracy na przykładzie Holandii	180
Maciej Żmuda: Strategia Europa 2020 jako plan rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej	200
Artur Szmaciarski: Współpraca energetyczna Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej na tle unijnej polityki energetycznej	211
Alicja Lindert-Zyznarska: Instrumenty finansowe wspierania rozwoju regionów w perspektywie finansowej 2014-2020	226
Jan Borowiec: Polityka pieniężna w Polsce i w strefie euro – analiza porównawcza	238
Jarosław Czaja: Działania Rządu RP umożliwiające dostosowanie do zmienności kursów walut	254
Agnieszka Tkaczyszyn: Nowy kształt struktury instytucjonalnej nadzoru bankowego w Unii Europejskiej	272
Alina Bartosiewicz: Dokapitalizowanie instytucji finansowych w świetle przepisów o konkurencji Unii Europejskiej	288

Waldemar Piotr Gil: Międzynarodowa sprawozdawczość finansowa europejskim językiem biznesu	305
Magdalena Broszkiewicz: Proces konwergencji regulacji ładu korporacyjnego na rynkach kapitałowych krajów Unii Europejskiej	325
Wawrzyniec Michalczyk: Perspektywy przystąpienia kolejnych krajów do strefy euro	339
Marta Wincewicz-Bosy: Logistyka i eurologistyka jako elementy systemu integracji międzynarodowej w gospodarce światowej	353
Łukasz Olipra: Tanie linie lotnicze – nowa „jakość” w przewozach lotniczych w Unii Europejskiej	368
Joanna Michalczyk: Przemiany w polskim przemyśle spożywczym po akcesji do Unii Europejskiej	387
Franciszek Kapusta: Drobiarstwo mięsne w Polsce i jego powiązania z rynkiem Unii Europejskiej	398
Zbigniew Piepiora: Rola Unii Europejskiej w przeciwdziałaniu skutkom katastrof naturalnych	412
Marcin Nowik: Wpływ Traktatu Lizbońskiego na kształt współpracy rozwojowej pomiędzy Unią Europejską a krajami AKP	423
Andrzej Raszkowski: Program TACIS w państwach postsowieckich	436
Nikita Nikiforov, Valery Nikiforov: The main directions of international co-operation in the sphere of higher education	446
Nikita Nikiforov: Политические аспекты вхождения стран Балтии в Болонский процесс	458
Magdalena Biedziak, Joanna Piotrowicz, Marta Rewera: Erasmus – nowy wymiar studiowania. Realizacja Programu LLP Erasmus na wrocławskich uczelniach w latach 2002-2011	471

Summaries

Ewa Pancer-Cybulska: Social territorial responsibility in the light of sustainable development concept	28
Sebastian Bobowski: Evolution of EU Cohesion Policy in years 2014-2020	40
Mirosława Klamut: New mechanisms of territorial cohesion realization in “National Strategy for Regional Development during the period 2010-2020”	56
Grażyna Adamczyk-Łojewska: Problems of economic convergence and divergence on the example of the European Union countries, including Poland	76

Urszula Markowska-Przybyła: Integration versus real convergence. Regional convergence in Poland according to classical and alternative methods of research	96
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl: Dynamic classification of EU regions with regard to innovation characteristics level (regarding INPUT)	118
Małgorzata Markowska: Classification of EU regions by the dynamics of innovation characteristics (regarding INPUT)	137
Bernadeta Baran: Directions of changes in social policy of the European Union states	150
Leszek Cybulski: Accomplishment of the European Union's employment policy in Poland	167
Joanna Jakubowska: Polish-German labour market after May 1, 2011 – analysis of the situation, implications and forecasts	179
Agata Chlebicka: Crisis of multiculturalism – an overview of labour market's chosen problems on the example of the Netherlands	198
Maciej Żmuda: Europe 2020 strategy as a plan of socio-economic growth of the European Union	210
Artur Szmaciarski: Energy cooperation of the European Union and the Russian Federation against the background of EU energy policy	225
Alicja Lindert-Zyznarska: Financial instruments supporting regional development in the financial perspective 2014-2020	237
Jan Borowiec: Monetary policy in the euro zone and in Poland – a comparative analysis	253
Jarosław Czaja: Actions of Polish government enabling the adjustment to volatility of exchange rates	271
Agnieszka Tkaczyszyn: New shape of institutional structure of banking supervision in the European Union	287
Alina Bartosiewicz: Recapitalisation of financial institutions in the light of the European Union competition law	304
Waldemar Piotr Gil: International financial reporting as the European business language	324
Magdalena Broszkiewicz: Convergence process of corporate governance regulations on capital markets of the European Union member states	337
Wawrzyniec Michalczyk: Perspectives of accession another countries accession to the euro zone – an overview	352
Marta Wincewicz-Bosy: Logistics and eurologistics as the elements of the system of international integration in the global economy	367
Łukasz Olipra: Low cost airlines – a new “quality” in the air transport in the European Union	386
Joanna Michalczyk: Changes in Polish food industry after the accession to the European Union	397

Franciszek Kapusta: Poultry meat production in Poland and its relation with the European Union market	411
Zbigniew Piepióra: The role of the European Union in counteracting the results of natural disasters	422
Marcin Nowik: The impact of the Lisbon Treaty on the EU – ACP states development cooperation	435
Andrzej Raszkowski: TACIS programme in post-Soviet countries	445
Nikita Nikiforov, Valery Nikiforov: Główne determinanty międzynarodowej współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego	457
Nikita Nikiforov: Political aspects of joining the Bologna Process by the Baltic states	470
Magdalena Biedziak, Joanna Piotrowicz, Marta Rewera: Erasmus – new dimension of studying. Implementation of LLP Erasmus at Wrocław's universities in 2002-2011	489

Joanna Michalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PRZEMIANY W POLSKIM PRZEMYSŁE SPOŻYWCZYM PO AKCESJI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Integracja Polski z Unią Europejską wpłynęła pozytywnie na kierunek przemian w krajowym przemyśle spożywczym po 1 maja 2004 r. Ich skalę obrazują wybrane wskaźniki, takie jak produkcja sprzedana, eksport, inwestycje czy rentowność. Oprócz wzrostu produkcji, wywozu poza granice kraju i inwestycji w przetwórstwie spożywczym, zanotowano również zmiany w strukturze wytwarzania oparte na rosnącym znaczeniu żywności wysoko przetworzonej. Jej odbiorcami są w dużej mierze konsumenci państw członkowskich Unii. Ponadto stosunkowo powoli, ale systematycznie eliminowane są z rynku przedsiębiorstwa najmniejsze, których udział w całkowitej wielkości sprzedaży przemysłu maleje. Nastąpiła również znaczna poprawa i stabilizacja sytuacji finansowej przedsiębiorstw w większości branż.

Słowa kluczowe: przemysł spożywczy, integracja europejska, produkcja sprzedana.

1. Wstęp

Jednym z najważniejszych działów polskiej gospodarki, w których funkcjonowaniu zaszły istotne zmiany po 1 maja 2004 r., jest sektor rolno-spożywczy. Na jego sytuację mają wpływ czynniki, które są powiązane z szeroko rozumianym zjawiskiem globalizacji. Są to m.in. zwiększanie się konsumpcji żywności w wyniku postępującego wzrostu liczebności populacji świata, wzrost zamożności ludności przejawiający się poprawą przeciętnego wskaźnika ogólnego dobrobytu, zmiany w strukturze konsumpcji oraz w podejściu do samego odżywiania czy uregulowania Światowej Organizacji Handlu w zakresie produkcji i sprzedaży produktów rolno-spożywczych (por. [Sznajder 2008, s. 50-51; Borowski 2008, s. 39]). Jednak zdecydowanie najsilniejsze oddziaływanie na charakter przemian w badanym sektorze należy przypisać integracji Polski z Unią Europejską.

Omawiając wpływ przystąpienia Polski do UE na zmiany w sektorze rolno-spożywczym, warto zwrócić szczególną uwagę na przemysł spożywczy. Jego funkcjonowanie jest w dużej mierze uwarunkowane sytuacją w rolnictwie, jednak

ze względu na ograniczone ramy objętościowe artykułu ten obszar zostanie wyłączony z analizy. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie najważniejszych determinant przemian w przemyśle przetwórstwa produktów rolnictwa oraz wskazanie związku między integracją z UE a sytuacją w krajowym przemyśle.

W tym celu wykorzystano następujące metody badawcze: metodę opisową, wnioskowanie statystyczne, ustalenie związków przyczynowo-skutkowych oraz syntezę wniosków.

2. Produkcja sprzedana przemysłu spożywczego i jego struktura branżowa

Po przystąpieniu do struktur europejskich działania i procesy rozpoczęte w przemyśle spożywczym w okresie przedakcesyjnym były kontynuowane. Najważniejsze zjawiska dotyczyły przeobrażeń w strukturze podmiotowej, w asortymencie produkcji i jego wielkości, podniesienia standardów wytwarzanych towarów, wielkości inwestycji, poprawy sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz znacznego wzrostu całkowitych obrotów handlowych produktami rolno-spożywczymi z zagranicą, w tym sprzedaży produktów przemysłu spożywczego.

W latach 2004-2009 wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego wykazywała nieprzerwanie tendencję rosnącą i wzrosła z ponad 113 mld zł do ponad 165 mld zł. W tym samym czasie jej udział w całkowitej produkcji sprzedanej przemysłu zwiększył się z blisko 17% do ponad 18%. Roczne przyrosty produkcji wyrażonej w cenach stałych były również dodatnie. Warto jednak zwrócić uwagę na wyraźne ich spowolnienie w 2008 r., co najprawdopodobniej należy wiązać z ogólnoswiatowym kryzysem finansowym zapoczątkowanym w USA i wynikającą z tego recesją gospodarczą (tab. 1).

Tabela 1. Produkcja sprzedana przemysłu artykułów spożywczych i napojów na tle całego przemysłu w latach 2004-2009

Rok	W mld zł			Rok poprzedni = 100, ceny stałe	
	przemysł spożywczy	przemysł ogółem	udział w %	przemysł spożywczy	przemysł ogółem
2004	113,47	678,52	16,7	103,7	112,6
2005	121,55	687,81	17,7	107,1	103,7
2006	128,75	775,52	16,6	106,2	111,2
2007	143,17	873,47	16,4	107,2	111,2
2008	147,00	918,28	16,0	102,0	104,4
2009	165,82	912,74	18,2	105,7	96,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny Przemysłu” 2004-2009; „Mały Rocznik Statystyczny” 2010].

Głównymi czynnikami stymulującymi wzrost wartości produkcji sprzedanej w przetwórstwie spożywczym po przystąpieniu Polski do UE były: wzrost popytu

krajowego, spowodowany głównie zwiększeniem się dochodów społeczeństwa, rosnąca podaż surowców rolnych, postępująca restrukturyzacja parku maszynowego oraz rozwój handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi wywołany członkostwem w Unii [Drożdż 2008, s. 85]. Warto zwrócić uwagę, że Polska po raz pierwszy od wielu lat odnotowała dodatnie saldo w wymianie produktami rolno-spożywczymi w 2003 r., gdy wyniosło ono ok. 2 mld zł. Tendencja rosnąca w tym zakresie została utrzymana w kolejnych latach i w 2009 r. zamknęło się ono kwotą ponad 9,5 mld zł [„Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego” 2004-2010].

Szczególne znaczenie w ożywieniu produkcyjnym przemysłu spożywczego po 1 maja 2004 r. należy przypisać rozwijaniu orientacji eksportowej wśród wielu przedsiębiorstw omawianego przetwórstwa. Dla porównania w 2000 r. wartość wywozu produktów przemysłu spożywczego wyniosła 9,8 mld zł, co stanowiło wówczas ok. 10% wartości produkcji sprzedanej. W 2004 r. jego wartość wyniosła już 19,3 mld zł, co stanowiło 17% całości ówczesnej produkcji sprzedanej. W kolejnych latach sprzedaż zagraniczna tych produktów nieprzerwanie rosła, co skutkowało ustabilizowaniem się jej udziału w wartości produkcji sprzedanej na poziomie 22% [Urban 2009, s. 10].

Jak się wydaje, do najważniejszych czynników oddziałujących na zwiększanie się sprzedaży zagranicznej wytworów przemysłu spożywczego należą m.in.: poprawa jakości i rozszerzenie asortymentu produkcji, postęp w dostosowaniu się do standardów unijnych w zakresie norm higieniczno-sanitarnych, zmiana modelu konsumpcji w kierunku zwiększonych zakupów żywności wysoko przetworzonej, wzrost inwestycji służących nie tylko ulepszaniu parku maszynowego, ale również poprawie działań marketingowych oraz zniesienie ograniczeń handlowych z krajami UE po 1 maja 2004 r. Nie bez znaczenia dla rozwoju eksportu produktów przemysłu spożywczego pozostaje również lokowanie inwestycji przez korporacje transnarodowe. Podmioty te jeszcze do niedawna były zainteresowane w dużej mierze produkcją na rynek macierzysty (m.in. ze względu na mniejszą konkurencję). Obecnie profil działalności wielu z nich coraz szerzej uwzględnia rozwój sprzedaży poza granice kraju lokaty. Branżami, w których udział korporacji w wartości sprzedaży jest szczególnie wysoki, są np. tytoniowa, piwowarska, cukiernicza, olejarska, cukrownicza, napojów bezalkoholowych czy paszowa [Chechelski 2007, s. 8].

Jeśli chodzi o ukształtowanie struktury branżowej produkcji przemysłu spożywczego po przystąpieniu Polski do UE, to warto podkreślić, że podobnie jak w okresie przedakcesyjnym największe znaczenie miały branże: mięsna (z udziałem 25-26%), mleczarska (ok. 15-17%) i napojów (z udziałem ok. 12-14%). W przypadku pozostałych branż (z wyjątkiem rybnej, której udział wzrósł z ok. 2,5% do prawie 4%) można mówić o ustabilizowaniu się wielkości ich udziałów w latach 2004-2009 względem okresu bezpośrednio poprzedzającego akcesję do Unii (tab. 2).

Na szczególną uwagę zasługuje utrzymująca się na zbliżonym poziomie (przyrosty blisko 10% rocznie) dynamika produkcji sprzedanej w cenach stałych dla

branży mięsnej (tab. 3). Ponadto bardzo wysoką jej wartość odnotowano w latach 2004-2006 i 2009 dla branży rybnej (wyniosła wówczas 115-125%). Pozostałe lata były już okresem wyraźnego zmniejszenia przyrostów produkcji sprzedanej w tym obszarze (6-7%). Warto również dodać, że lata 2004-2009 były okresem dla wskazanych branż, w którym wartość badanego indeksu była wciąż wyższa od 100%. W przypadku pozostałych gałęzi przetwórstwa zjawisko trwale dodatniej dynamiki było też bardzo powszechne. Wyjątkiem był rok 2008, kiedy to w większości z nich zanotowano spadki wartości produkcji sprzedanej. Jak już wcześniej wspomniano, zjawisko to należy wiązać z kryzysem gospodarczym panującym wówczas na świecie.

Tabela 2. Struktura branżowa produkcji sprzedanej przemysłu artykułów spożywczych i napojów w latach 2004-2009 (w %)*

Rok	Mięso	Ryby	Owoce i warzywa	Tłuszcze	Mleko	Zboża	Pasze	Pozostałe spożywcze	Napoje
2004	24,6	2,7	9,3	2,6	17,1	3,1	7,0	20,5	13,1
2005	25,9	3,1	9,7	2,6	17,6	2,6	6,1	20,1	12,3
2006	25,4	3,6	9,9	2,8	17,0	2,8	6,6	19,8	12,1
2007	24,8	3,2	10,2	2,8	17,3	2,8	6,7	21,2	11,1
2008	26,3	3,3	9,1	3,4	16,4	3,0	6,9	19,9	11,9
2009	26,3	3,7	7,9	3,1	15,1	3,7	5,0	20,7	14,4

* Dane dla podmiotów zatrudniających powyżej 49 osób.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Nakłady i Wyniki Przemysłu” 2004-2009].

Tabela 3. Dynamika produkcji sprzedanej branż przemysłu artykułów spożywczych i napojów w latach 2004-2009 (ceny stałe, rok poprzedni = 100)*

Rok	Mięso	Ryby	Owoce i warzywa	Tłuszcze	Mleko	Zboża	Pasze	Pozostałe spożywcze	Napoje
2004	104,5	125,5	107,0	106,3	110,8	98,3	111,6	110,9	99,2
2005	109,4	114,0	111,3	106,4	105,5	103,7	100,6	104,2	94,5
2006	108,1	121,9	107,4	114,8	103,6	102,6	114,6	106,7	103,1
2007	107,7	106,0	117,4	108,7	106,2	96,2	104,6	123,1	102,4
2008	106,8	106,7	90,4	107,0	99,2	109,5	98,4	96,9	104,9
2009	104,7	118,8	111,8	112,4	106,3	130,9	95,7	103,9**	109,1

* Dane dla podmiotów zatrudniających powyżej 49 osób.

** Bez piekarnictwa (w przypadku którego wskaźnik wyniósł 109,4).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Nakłady i Wyniki Przemysłu” 2004-2009].

Akcesja do Unii Europejskiej wywołała nie tylko ożywienie produkcyjne w przemyśle spożywczym, ale również zmiany kierunków produkcji. Można je prześledzić, dzieląc przetwórstwo na cztery główne obszary, tj. przetwórstwo wstępne, przetwórstwo właściwe, produkcja używek oraz przerób wtórny. W latach 2003-2007 największe tempo wzrostu produkcji było widoczne w produkcji żyw-

ności wysoko przetworzonej (przerób wtórny). Dla takich produktów, jak np. żywność preparowana i mieszanki, wody i napoje, przetwory rybne, wyroby czekoladowe, badane tempo wyniosło odpowiednio: 16,7, 14,9, 13,1 oraz 11,4% rocznie. Produkcja takich używek, jak wódki, papierosy i piwo, przyrastała w tempie 8-9% rocznie, natomiast w przypadku wina odnotowano wyraźny jej spadek – wartość analizowanego wskaźnika wyniosła $-7,7\%$ rocznie. Jeśli chodzi o przetwórstwo właściwe, szczególnie szybkim tempem wzrostu produkcji w badanych latach wykazały się m.in. warzywa mrożone, śmietana, kasze i płatki (9-10% rocznie). Tendencje spadkowe ujawniły się tylko w produkcji mleka spożywczego ($-0,3\%$), margaryny ($-1,4\%$), mleka w proszku ($-2,0\%$) oraz skrobi ziemniaczanej ($-4,9\%$). W ostatnim obszarze przetwórstwa, tj. w przetwórstwie wstępnym, wyjątkowo szybko rozwijał się przerób rzepaku – w tempie blisko 16% rocznie. Z kolei prawie o połowę niższe tempo wzrostu wykazała produkcja słodu i spirytusu (9,1%) oraz ubój zwierząt (8,4%). Znaczne spowolnienie produkcyjne odnotowano tymczasem w przerobie ziemniaków oraz buraków. Badany wskaźnik wyniósł odpowiednio $-0,5\%$ i $-5,2\%$ rocznie [Drożdż 2008, s. 90].

Podsumowując, należy stwierdzić, że zmiany w profilu produkcyjnym polskiego przetwórstwa spożywczego są, jak się wydaje, w dużej mierze konsekwencją przystąpienia do struktur europejskich. Ujawniający się spadek tempa produkcji w wybranych gałęziach przetwórstwa jest skutkiem objęcia niektórych z nich systemem kwotowania. Ma on zastosowanie w przerobie mleka, produkcji cukru, skrobi ziemniaczanej oraz izoglukozy. Z kolei wyraźny wzrost przerobu rzepaku jest konsekwencją polityki realizowanej przez Wspólnotę w zakresie szerszego wykorzystywania alternatywnych źródeł energii. Inną kluczową determinantą przemian w przetwórstwie spożywczym jest wspomniane już zniesienie barier handlowych w polskim eksporcie żywności na teren Wspólnoty i – co za tym idzie – wzrost popytu na nią, zwłaszcza wysoko przetworzoną, ze strony konsumentów na tym rynku. Nie bez znaczenia jest również fakt zmiany modelu życia, który narzuca nowe wzorce konsumpcyjne, oraz rosnąca konkurencja wśród producentów żywności w związku z otwarciem polskiego rynku dla unijnych dostawców [Drożdż 2008, s. 90-92].

3. Struktura podmiotowa przedsiębiorstw przemysłu spożywczego

Bardzo istotnym elementem opisującym sytuację w krajowym przemyśle spożywczym są zmiany w jego strukturze podmiotowej. Niewątpliwie największy udział w całkowitej liczbie podmiotów mają te najmniejsze (10-49 zatrudnionych). Zjawisko to uwypukla istniejący nadal problem nadmiernego rozdrobnienia w przetwórstwie spożywczym. W latach 2004-2008 ich udział stanowił ok. 76-78%. Na kolejnym miejscu, z udziałem ok. 10-procentowym, znalazły się podmioty zatrudniające 50-99 osób, a zaraz za nimi, z udziałem nieco niższym (ok. 8%) – przedsiębiorstwa

skupiające 100-249 pracowników. Podmioty największe, tj. od 250 osób wzwyż, miały marginalne znaczenie w liczebności (tab. 4).

Tabela 4. Struktura podmiotów gospodarczych w przemyśle artykułów spożywczych i napojów według liczby zatrudnionych w latach 2004-2008 (w %)*

Rok	Struktura		Podmioty o liczbie zatrudnionych:					
			10-49	50-99	100-249	250-499	500-999	od 1000
2004	udział w całkowitej	– liczbie podmiotów	77,5	10,2	8,2	2,6	1,0	0,5
		– produkcji sprzedanej	17,5	10,9	22,7	16,4	14,2	18,3
2005		– liczbie podmiotów	78,0	9,9	8,0	2,7	0,9	0,6
		– produkcji sprzedanej	17,4	9,6	21,5	17,1	12,3	22,1
2006		– liczbie podmiotów	77,2	9,9	8,4	3,0	1,0	0,5
		– produkcji sprzedanej	17,1	9,1	20,7	17,8	14,6	20,8
2007		– liczbie podmiotów	75,7	10,6	9,0	3,0	1,1	0,6
		– produkcji sprzedanej	15,7	8,3	21,1	16,9	14,0	23,9
2008		– liczbie podmiotów	76,6	10,8	8,3	2,7	1,1	0,4
		– produkcji sprzedanej	15,7	9,6	20,3	17,4	16,1	20,8

* Dane dotyczące podmiotów zatrudniających co najmniej 10 osób. Brak danych za 2009 r. wynika z bardzo dużego opóźnienia w ich publikacji przez GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny Przemysłu” 2004-2009].

Należy dodać, że rozmiary zmian struktur podmiotowych po przystąpieniu Polski do UE były różne dla poszczególnych branż, ponadto ich skala była już nieco mniejsza niż w okresie przedakcesyjnym. Znamienne dla przemian dokonujących się w tym obszarze była kontynuacja – ale w tempie już mniejszym względem lat poprzednich – redukcji liczby najmniejszych przedsiębiorstw, zwłaszcza w branżach o najbardziej rozdrobnionej strukturze podmiotowej (tyczy się to branży piekarskiej, mięsnej, owocowo-warzywnej i młynarsko-zbożowej). Charakterystycznym dla przemysłu spożywczego zjawiskiem w latach 2004-2009 była koncentracja produkcji oparta na dalszej redukcji całkowitej liczby czynnych firm przemysłu spożywczego (ale w mniejszym stopniu niż w latach poprzednich) oraz na rosnącej liczbie firm największych (zwłaszcza w branży rybnej, mięsnej, owocowo-warzywnej i piekarskiej). Te ostatnie przedsiębiorstwa były jedynymi, w których odnotowano wzrost zatrudnienia. Innym powszechnym zjawiskiem w przetwórstwie spożywczym był ogólny spadek liczby pracowników, szczególnie widoczny w branżach: cukrowniczej, mleczarskiej oraz napojów bezalkoholowych. Wyjątkiem były branże o wysokiej dynamice wartości produkcji sprzedanej, gdzie zanotowano z kolei wzrost liczby pracujących. Było to najbardziej znamienne dla branży mięsnej, drobiarskiej i rybnej [Drożdż, Urban 2008, s. 96-99].

Kierunek zmian przyjęty w transformacji struktury podmiotowej polskiego przetwórstwa spożywczego spowodował, że jest ona bardzo zbliżona do profilu państw UE-15. Nadal jednak znacznie różni się od wysoce skoncentrowanej struktury wystę-

pującej w niektórych krajach, takich jak np. Wielka Brytania, Holandia czy Dania. Należy również dodać, że przemysł krajowy nie wykazuje cech układu monopolistycznego, natomiast oligopole są charakterystyczne dla następujących branż: piwnej, tytoniowej, spirytusowej, olejarskiej oraz cukrowniczej [Urban 2009, s. 114-115].

Warty podkreślenia jest również zupełnie odmienny udział poszczególnych klas podmiotów gospodarczych działających w przemyśle spożywczym w całkowitej produkcji sprzedanej. Zasadniczo struktura podmiotowa produkcji w latach 2004-2008 nie zmieniała się istotnie i najmniejsze przedsiębiorstwa (zatrudniające do 49 osób) miały w niej udział na poziomie 16-17% (pomimo wspomnianej dużej ich liczby, tab. 4.). Z kolei firmy największe (powyżej 1000 zatrudnionych), chociaż stanowiły jedynie ok. 0,5% liczby podmiotów, to wytwarzały aż 18-24% produkcji sprzedanej. Równie wysoki udział charakteryzował przedsiębiorstwa o liczbie zatrudnionych w przedziale 100-249 osób i wynosił 20-23%.

4. Inwestycje w przemyśle spożywczym

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wywołało ożywienie inwestycyjne w przetwórstwie spożywczym. W latach 2004-2008 (z wyjątkiem roku 2005) wielkość nakładów inwestycyjnych wykazywała tendencję rosnącą – zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i w cenach stałych (tab. 5). Jednocześnie ich udział w inwestycjach w całym krajowym przemyśle zmalał (z ok. 16 do 11%). Co istotne, w latach 2003 i 2004 wskaźnik dynamiki był szczególnie wysoki (w cenach stałych bliski 120%).

Tabela 5. Nakłady inwestycyjne przemysłu artykułów spożywczych i napojów na tle całego przemysłu w latach 2004-2008

Rok	W mld zł			Rok poprzedni = 100, ceny stałe	
	przemysł spożywczy	przemysł ogółem	udział w %	przemysł spożywczy	przemysł ogółem
2004	6,53	41,91	15,6	116,7	109,5
2005	5,93	45,21	13,1	89,7	106,4
2006	6,72	52,69	12,8	113,0	114,8
2007	6,78	64,32	10,5	104,9	120,2
2008	7,75	71,00	10,9	114,7	109,0

* Brak danych za 2009 r. wynika z bardzo dużego opóźnienia w ich publikacji przez GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny Przemysłu” 2004-2009].

Podobnie jak w okresie przedakcesyjnym szczególną rolę w rozwoju polskiego przetwórstwa spożywczego odgrywał długoterminowy kapitał zagraniczny. Jego napływ był stabilny i w latach 2005, 2006 i 2008 sięgał ok. 0,5 mld dol., niższy był w roku 2007, jednak i wówczas wyniósł aż ok. 360 mln dol. W roku 2009 nastąpił istotny, skokowy wzrost napływu kapitału do poziomu prawie 2,4 mld dol. (tab. 6).

Tabela 6. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do przemysłu spożywczego w latach 2004-2009 (w mln dol.)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Napływ BIZ	255,8	495,0	477,5	361,7	462,3	2389,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP [Internet 1].

Jak się wydaje, głównymi przesłankami wzrostu inwestycji w przemyśle spożywczym były: konieczność dostosowania zakładów produkcyjnych do standardów unijnych oraz potrzeba modernizacji linii technologicznych i zwiększenia ich wydajności. Te ostatnie działania były podyktowane chęcią poprawy konkurencyjności polskiego przetwórstwa spożywczego w związku z zagrożeniem konkurencją zewnętrzną.

Największe nasilenie inwestycji miało miejsce w przetwórstwie produktów pochodzenia zwierzęcego (w tzw. branżach wrażliwych). Były to szczególnie branże rybna i mleczarska. Tam produkcja obwarowana była koniecznością spełnienia określonych przez Wspólnotę standardów weterynaryjnych. Istotny wzrost nakładów inwestycyjnych miał miejsce również w przetwórstwie produktów roślinnych (zwłaszcza w okresie późniejszym). Warto zwrócić uwagę także na przetwórstwo wtórne, czyli produkcję towarów wieloskładnikowych, które cechuje wysoki stopień przerobu. Tam wprawdzie miało miejsce mniejsze ożywienie inwestycyjne, ale wynikało ono z faktu wcześniejszego podjęcia działań związanych z modernizacją (jeszcze w okresie transformacji systemowej). Z kolei w przypadku produkcji używek akcesja Polski nie wywarła istotnego wpływu na przyspieszenie inwestycji. Branże te – głównie browarnicza i tytoniowa – przeszły gruntowną modernizację już w końcu lat 90. Ponadto browarnictwo i produkcja tytoniu były jedynymi z grupy branż wytwarzających używki, w których poziom inwestowania w całym badanym okresie był niezmiennie wysoki. Istotny trend wzrostowy nakładów inwestycyjnych odnotowano z kolei w branży spirytusowej. Omawiając uwarunkowania rozwoju inwestycji w przemyśle spożywczym, należy podkreślić szczególne znaczenie faktu przystąpienia do UE i możliwości wzrostu eksportu polskich produktów do krajów członkowskich. Branżami o silnej orientacji eksportowej, w których stopień ożywienia inwestycji był szczególnie wysoki, były owocowo-warzywna oraz cukiernicza [Drożdż, Urban 2008, s. 92-96].

Podsumowując, należy stwierdzić, że skala inwestycji w przemyśle spożywczym w okresie poakcesyjnym był dość zróżnicowana. Jednak bardzo pozytywnym i widocznym efektem nakładów był znaczny wzrost w ciągu dwóch pierwszych lat członkostwa liczby zakładów zaliczanych do tzw. sektora wrażliwego, uprawnionych do sprzedaży swoich produktów na wspólnym rynku. W przypadku branży mięsnej liczba takich zakładów zwiększyła się piętnastokrotnie (do ponad 900 podmiotów). W branży mleczarskiej i drobiarskiej przyrost był sześciokrotny (do odpowiednio 235 oraz 211 zakładów), a w branży rybnej – blisko czterokrotny (do 226 podmiotów) [Urban, Drożdż, Staszczak 2008, s. 105-106].

5. Rentowność branż przemysłu spożywczego

Kolejnym przejawem przemian w krajowym przetwórstwie spożywczym jest poprawa i stabilizacja wyników i kondycji finansowej większości branż. Jednym z procesów potwierdzających to zjawisko jest wzrost rentowności obrotu netto. Przed wejściem do Unii Europejskiej wartości tego wskaźnika dla poszczególnych branż były dość niskie i przyjmowały bardzo zmienny poziom. Po akcesji sytuacja uległa znacznej poprawie, o czym świadczy zwiększenie się wartości rentowności obrotu netto ogółem do poziomu ok. 4% (tab. 7) – wcześniej było to o połowę mniej. W 2008 r. nastąpiło wprowadzenie jego obniżenie, podobnie jak innych wskaźników ekonomiczno-finansowych, ale był to przejściowy efekt związany ze światowym kryzysem gospodarczym, na który polski przemysł spożywczy okazał się w długim okresie mało wrażliwy. Warto również zwrócić uwagę na zróżnicowanie rentowności w poszczególnych branżach, wśród których najniższą wartość wykazywało przetwórstwo mięsne (1-2%). Wśród pozostałych branż na szczególną uwagę zasługuje poprawa wyników finansowych w przemyśle rybnym oraz napojów. Ich wartości względem okresu przedakcesyjnego uległy znacznej poprawie. W przypadku tej ostatniej wysoka rentowność jest w dużej mierze uwarunkowana rozwojem branży piwowarskiej [Urban, Drożdż, Staszczak 2008, s. 101], która już w okresie bezpośrednio poprzedzającym członkostwo Polski w UE stała się szczególnie dochodowa.

Tabela 7. Rentowność obrotu netto branż przemysłu artykułów spożywczych i napojów w latach 2004-2009 (w %)

Rok	Mięso	Ryby	Owoce i warzywa	Tłuszcze	Mleko	Zboża	Pasze	Pozostałe spożywcze	Napoje	Ogółem
2004	1,1	3,6	2,8	3,0	2,5	5,6	4,2	6,8	5,9	3,9
2005	2,1	1,3	4,3	3,4	1,7	2,4	5,2	3,6	6,1	3,5
2006	1,9	2,4	3,4	4,8	1,5	4,4	3,7	5,9	7,0	3,9
2007	2,3	2,7	3,1	2,3	3,3	7,1	3,7	5,5	7,2	4,2
2008	1,0	2,5	0,5	4,5	0,8	2,0	2,3	3,9	5,6	2,6
2009	1,5	4,3	4,8	4,3	3,7	4,1	3,6	7,7*	6,2	4,3

* Dane dla podmiotów zatrudniających powyżej 49 osób.

** Bez piekarnictwa (w przypadku którego wskaźnik wyniósł 9,0).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Nakłady i Wyniki Przemysłu” 2004-2009].

6. Podsumowanie i wnioski

Jak się wydaje, dalszy rozwój przemysłu spożywczego będzie podporządkowany przeobrażeniom w strukturze podmiotowej. W związku z nasilającą się konkurencją na zintegrowanym rynku i presją na ciągłe podnoszenie standardów wytwarzanych towarów, szanse na pomyślny i stabilny rozwój mają podmioty największe,

wyposażone w kapitał i mające odpowiednio rozbudowaną strukturę organizacyjną – przygotowaną do elastycznego i szybkiego reagowania na zmiany w otoczeniu.

Wartym odnotowania skutkiem integracji z UE był dominujący po 2004 r. udział największych (pod względem zatrudnienia) zakładów w całkowitej produkcji sprzedanej. Niewątpliwie zjawisko to pokazuje pozytywny kierunek przemian w przemyśle, uwypuklając rosnącą w siłę tę kategorię podmiotów na polskim i światowym rynku.

Z drugiej strony, racjonalne wydaje się funkcjonowanie na wspólnotowym rynku także małych i średnich przedsiębiorstw, które potrafią doskonale wypełnić nisze rynkowe i również elastycznie dostosować się do zapotrzebowania konsumentów. Takim przykładem jest polskie przetwórstwo rybne. Należy również odnieść się do przeobrażeń zachodzących w asortymencie i wielkości produkcji przetwórstwa spożywczego. Ze względu na nie do końca wykorzystany potencjał rolnictwa i przetwórstwa jego produktów oraz postępującą integrację z krajami Unii można spodziewać się dalszego wzrostu wartości produkcji przemysłu, jak również zwiększonej sprzedaży jego wytworów poza granicami kraju. Jego struktura asortymentowa również będzie podlegała głębszym modyfikacjom, które będą opierały się najprawdopodobniej na dalszym zwiększaniu produkcji żywności wysoko przetworzonej oraz funkcjonalnej (żywność funkcjonalna to żywność, którą można według jej składu podzielić na: niskoenergetyczną, wysokobiałkową, probiotyczną, o obniżonej zawartości cholesterolu itp.) zgodnie z rozwijającymi się trendami żywieniowymi na świecie. Powyższe procesy będą z pewnością powiązane z dalszymi inwestycjami, w tym zagranicznymi, których napływ w związku z integracją z Unią może być jeszcze przez najbliższe lata zintensyfikowany.

Duże nadzieje na rozwój produkcji należy pokładać w branży rybnej, która jest szczególnie ukierunkowana na wywóz, a możliwości w tym zakresie po przystąpieniu do UE istotnie wzrosły. Innymi szczególnie perspektywicznymi z punktu widzenia rozwoju eksportu gałęziami są: mięsna (głównie w zakresie wołowiny czy drobiu i jego podrobów) oraz mleczarska (sery i twarogi). Ponadto znacznie polepszyły się perspektywy zbytu produktów zaawansowanego przetwórstwa, m.in. wyrobów czekoladowych oraz chleba, pieczywa cukierniczego, ciastek, ciast, wafli itp.

Niewątpliwie zmiana profilu w przetwórstwie spożywczym w kierunku wyrobów bardziej przetworzonych jest jak najbardziej pozytywnym skutkiem integracji z Unią. Należy jednak mieć na uwadze, że akcesja do struktur europejskich przyniosła również pewne zagrożenia dla dalszego rozwoju produkcji wybranych działów przetwórstwa, takich jak np. przerób mleka. Ma to związek z wprowadzeniem systemu kwotowania produkcji, które wiąże się z ograniczeniem dostaw surowca.

Podsumowując, należy stwierdzić, że polski przemysł spożywczy stał się beneficjentem netto integracji z UE. Świadczy o tym utrzymujące się ożywienie produkcyjne i inwestycyjne, zwłaszcza w tzw. branżach wrażliwych, oraz rozwijająca się orientacja eksportowa przedsiębiorstw spożywczych. W następstwie tego wzrosły zyski i poprawiła się rentowność większości podmiotów.

Literatura

- „Mały Rocznik Statystyczny”, Główny Urząd Statystyczny, 2010.
- „Nakłady i Wyniki Przemysłu”, Główny Urząd Statystyczny, 2004-2009.
- „Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego”, Główny Urząd Statystyczny, 2004-2010.
- „Rocznik Statystyczny Przemysłu”, Główny Urząd Statystyczny, 2004-2009.
- Borowski P.F., *Oddziaływanie globalizacji na sektor mleczarski*, „Przegląd Mleczarski” 2008, nr 1.
- Chechelski P., *Korporacje transnarodowe a zatrudnienie i płace w polskim przemyśle spożywczym*, „Przemysł Spożywczy” 2007, nr 7.
- Drożdż J., Urban R., *Przemiany strukturalne przemysłu spożywczego*, [w:] *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, red. R. Urban, IERiGŻ, Warszawa 2008.
- Drożdż J., *Wyniki produkcyjne przemysłu spożywczego*, [w:] *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, red. R. Urban, IERiGŻ, Warszawa 2008.
- Sznajder M., *Batalia o wyższą pozycję polskiego mleczarstwa w świecie. Cz. I*, „Przegląd Mleczarski” 2008, nr 6.
- Urban R., *Dostosowania polskiego przemysłu spożywczego do warunków Unii Europejskiej*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2009, nr 96.
- Urban R., Drożdż J., Staszczak A., *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy*, [w:] *Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową*, red. R. Urban, IERiGŻ, Warszawa 2008.
- Urban R., *Wpływ integracji z Unią Europejską na polski przemysł spożywczy*, [w:] *Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, red. R. Urban, IERiGŻ, Warszawa 2009.

Źródło internetowe

www.nbp.pl – Narodowy Bank Polski.

CHANGES IN POLISH FOOD INDUSTRY AFTER THE ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Summary: The accession of Poland to the European Union had positive influence on the direction of changes in the domestic food industry after May 1, 2004. Their scale is illustrated by selected indicators, such as sold production, export, investments and profitability. Besides the growth of production, export and investments, there were also some changes in the production structure. They are based mainly on the growing significance of highly processed food. Its consumers are coming largely from the EU member states. Moreover, a relatively slow but constant reduction of the number of the smallest companies has been noticed on the market. Their share in the total sold production decreased. There was also a significant improvement and stabilisation in the financial situation of companies in most branches.

Keywords: food industry, European integration, sold production.